

Трудове право; право соціального забезпечення. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право

Загальнонаукові проблеми визначення та класифікації інформації

С.Г. Гордієнко
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного, фінансового та господарського права
ФСП НТУУ «КПІ»

У статті розглянуто основні теоретичні положення, обґрунтовано закономірності та правила щодо визначення понятійно-категорійного апарату; розкрито поняття «інформація». Також подано авторську систему класифікації інформації.

В статье рассмотрены основные теоретические положения, обоснованы общие закономерности и правила относительно определения понятийно-категориального аппарата; раскрыто понятие «информация». Также продана авторская система классификации информации.

In article the basic theoretical positions concerning definition concept and category the device are considered, the general laws and rules of its definition are proved, the concept of the information is defined. Also the author's system of classification of the information is granted.

Ключові слова: поняття, категорія, правила, концепції, інформація, класифікація.

За ослушание истине – верят лжи и заблуждениям.

2 Фес. II, 10-11 [27, с. 94]

Коли слова втрачають своє значення, народ втрачає свою свободу.

Конфуцій [31]

Постановка проблеми

Сучасний стан розвитку загальної та спеціально-наукової теорії пізнання складних соціальних явищ характеризується високою динамікою та дає можливість стверджувати, що одним із їхніх завдань є визначення понятійно-категоріального апарату – наукової проблеми, яка не втратила своєї актуальності й у сучасних умовах.

Підставами для такого висновку є невизначеність термінології, що застосовується нормотворцем у нормативно-правових актах, науковцями та практиками в наукових і навчальних виданнях, що призводить до неоднозначності розуміння явищ сучасної практики, які в першу чергу визначаються поняттями. Адже неможливо відійти від науково-обгрунтованого твердження, що для вивчення будь-якого явища необхідно визначитися в його сутнісних і змістовних характеристиках, методиці визначення основних категорій і понять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У сучасній науці склалася ситуація, коли фактичний матеріал не може вирішити суперечки стосовно визначення та застосування понять. У цьому разі необхідно звернутися до аналізу категоріальної структури наукового мислення, з'ясувати, чи правильно категорії визначаються та використовуються [1, с. 5].

Проблема єдності, стійкості та мінливості наукових понять є центральною в діалектичній концепції їхнього розвитку та руху. «Це, безсумнівно, одне з найскладніших питань, над яким працює філософська думка» [38].

Розвиток наукових понять означає глибоке пізнання їх змісту, основних, ознак, заміну старих класичних понять новими, що принципово відрізняються своїм змістом, – це складна якісна зміна всіх істотних ознак у понятті, що розвивається. Однак, і це закономірно, усі історичні зміни в суспільстві відбуваються раніше, ніж відображаються в системі понять [20, с. 14-15].

Так, у монографіях Е.В. Ільєнкова «Діалектика абстрактного і конкретного в нау-

ково-теоретичному мисленні» та Є.К. Войшвилло «Поняття як форма мислення: логіко-гносеологічний аналіз», які для цього питання є визначальними, обгрунтовується розуміння «поняття» із застосуванням різного методологічного інструментарію, тому кожен автор визначає поняття через власну систему аргументації.

Загалом Е.В. Ільєнков досліджує закономірності теоретичного мислення в контексті логіки розвитку елементів наукового знання. Предметом останнього він вважає історизм категоріальних характеристик мислення. Найважливіші особливості наукового методу дослідження безпосередньо знаходять своє вираження в аналізі понять абстрактного та конкретного тощо.

Науковець Є.К. Войшвилло досліджує специфіку поняття як форми мислення, його роль у пізнанні, можливі логічні структури, види відносин між поняттями, основні операції з ними; показує можливості застосування засобів сучасної логіки для аналізу відносин між поняттями та вирішення деяких спірних питань теорії поняття.

Погоджуючись у цілому з пропозиціями і висновками цих авторів та їхніх колег стосовно невирішеності питань теорії поняття та шляхів їх розв'язання, автор вважає за доцільне викласти певні міркування з найважливіших методологічних аспектів вказаної проблеми.

Формулювання цілей статті

Для досягнення мети статті – визначення поняття «інформація» – необхідним є визначення змістовної характеристики терміна «поняття» та обгрунтування загальних закономірностей утворення понять, їх класифікації. Це сприятиме розкриттю особливостей інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Природно, що єдиною логічною формою, у якій людина може усвідомити об'єктивну конкретність, є не абстракція, а система абстракцій – форма розуміння навколишнього світу свідомістю людини. Останнє є підґрунтям положення, що наукове знання може існувати тільки у фор-

мі системи категорій. При цьому, кожна з категорій за своїм об'єктивним змістом є відображенням предмета, але тільки однобічним.

Ототожнення характеристик «поняття» як клітинки мислення з характеристиками «слова» і «терміна» в історії філософії є досить живучою традицією. Реальною підставою для такого абстрактного ототожнення є те, що мислення завжди протікає у формі мовлення, а поняття виражається через слово, термін, найменування. Тому, для визначення поняття недостатньо сказати, що поняття – це зафіксоване в слові відображення «загального», що неодноразово повторюється в ряді явищ.

Кожне поняття реалізується через термін, кожне теоретичне судження – через вислів. Але не всякий термін містить у собі «поняття», не усякий вислів реалізує собою теоретичне судження, акт мислення в поняттях.

Отже, процес утворення абстракції взагалі, що співпадає з процесом утворення загального терміна, слова, найменування, є лише передумовою процесу виникнення та розвитку поняття. Тому закони утворення абстракції, загального терміна не можна сприймати як закони утворення поняття.

Уперше чітко встановив розходження між поняттям і загальним уявленням, вираженим у слові, Гегель, який вважав, що вихідним є не абстрактний індивід, а суспільно-історичний суб'єкт, що пізнає речі у формах, розвинутих суспільним процесом. При цьому, мислення повинно бути діалектичним [26, с. 209].

Таким чином, поняття є чимось більшим, ніж виражена в слові абстрактно-загальна, неодноразово повторювана чуттєво сприймана подібність. Тому питання, з яким людина звертається до логіки, стосується більш складного завдання: як виробити таку абстракцію, що виражала б об'єктивну сутність речі, факту, явища, закон його існування?

Поняття повинно відображати не абстрактно-загальне, а таке загальне, яке, включає в себе різноманітність особливого й окремого та є конкретним загальним.

Кожне одиничне й особливе явище, річ, предмет, подія розуміється через взаємодію з іншими речами, явищами, процесами; у кожному одиничному абстрактно виділяється та сторона, якою воно зобов'язане саме цій системі. Це належить цьому одиничному тільки як елементу даного цілого і не може виникнути в ньому поза даним цілим. Тому поняття (на відміну від загального уявлення) не просто прирівнює одну річ до іншої, а й гасить усі її специфічні відмінності.

Доцільним буде також нагадати, що загальною передумовою й умовою, на основі якої виникає та розвивається вся складна система форм логічної діяльності людини, весь апарат мислення, є практика – активна діяльність суспільної людини.

Але, виникнувши та розвинувшись, система форм логічної діяльності (категорій) робить колосальний і могутній зворотний вплив на саму практику. Істинність поняття встановлюється практикою і в практиці. Дедуктивний метод (пасивне споглядання) дає можливість дійти до високого ступеня розуміння явища, предмета, речі, однак перевірити істинність цього може тільки практична діяльність.

На підставі викладеного можна подати деякі міркування щодо окремих закономірностей утворення понять.

Важливим правилом утворення понять є «закон тотожності»: не називай ту саму річ двома різними іменами і не називай дві різні речі тим самим іменем, – інакше неможлива суперечка. Тому кожна людина в суперечці з іншою вправі жадати від цієї іншої, щоб вона називала предмет відповідним словом, визначеною назвою, що позначає ту реальність, про яку йдеться.

Зрозуміти річ – це розглянути в ній такі ознаки, які характеризують її як елемент конкретно-історичної системи речей, що взаємодіють, побачити в ній такі властивості, завдяки яким тільки вона може виконувати конкретно визначену роль у цій системі взаємодії. Зрозуміти явище – це з'ясувати його значення в конкретній системі явищ, у якій воно з необхідністю здійснюється, і з'ясувати саме ті особливості, завдяки яким це явище може відігравати

визначену роль у складі цілого. Зрозуміти явище – це з'ясувати спосіб його виникнення, правило, за яким це виникнення відбувається з необхідністю, закладеною в конкретній сукупності умов, та проаналізувати самі умови виникнення явища.

Останнє є загальним правилом утворення поняття.

Отже, ні в діалектичній, ні у формальній логіці неприпустимо безапеляційно поділяти поняття на клас абстрактних і конкретних [19].

Для подальшого необхідно також розглянути визначення терміна «поняття» іншими авторами, більшість із яких розглядає у своїй монографії Е.В. Ільєнков, який вважає, що категорія – це гранично загальне поняття, що утворюється як останній результат абстрагування від предметів їх особливих ознак.

На думку К.Х. Момджяна, основними принципами категоріальної організації є метод сходження від абстрактного до конкретного без порушень методологічної вимоги стосовно того, що кожне поняття знаходиться у відомому відношенні, у відомому зв'язку з усіма іншими, в силу чого умовою їх розуміння є розуміння взаємозалежності всіх понять, їх переходів з одного в інше [30].

Учений О.Д. Шершунов вважає, що категорії повинні розкриватися як послідовні ланки пізнання соціального цілого, а розуміння змісту кожної категорії залежить від її місця та ролі в загальному ланцюзі взаємозв'язку категорій [45, с. 3].

За Введенським О.І., поняття є думкою про предмети, що розглядаються за їх істотними ознаками. Поняття ним пов'язується з термінами, що головним чином виділяються як підмет і присудок у судженнях, і розглядаються як їх зміст [6].

У своїх роботах В.Ф. Асмус пише, що поняття є «думка про предмет, що виділяється в ньому істотні ознаки» [2, с. 32]. За У. Рейтманом, термін «поняття» «...позначає або безліч елементів, що задовольняють деякий критерій, або сам цей критерій» [37, с. 145-146]. Також, Ф. Енгельс підкреслює, що «результати, у яких

узагальнюються дані його досвіду, суть поняття...» [29, с. 14]. За визначенням П.В. Копніна, «Поняття – це судження, предикатом якого є думка про загальне у явищі» [24, с. 45, 48-50]. На думку П.С. Попова, поняття в науковому змісті слова є судження, у предикаті якого розкривається сутність деякого предмета, що мислиться суб'єктом судження [34, с. 72-73].

У наведеному присутні різномірні характеристики поняття, але при цьому відсутня відповідь на основне питання – що таке поняття?

У навчальній і спеціальній логічній і філософській літературі найбільш розповсюджене визначення поняття як форми думки, що є відображенням предметів і явищ з боку їх істотних ознак.

Визначення терміна «поняття» є надто складним процесом. Головне – з'ясування специфіки поняття як форми відображення світу й усвідомлення його значення у процесі пізнання.

Вважається за доцільне погодитися з Є.К. Войшвилло, що поняття як форма (вид) думки, або як уявне утворення, є результатом узагальнення предметів деякого класу й уявного виокремлення самого цього класу за визначеною сукупністю загального для предметів цього класу – із сукупності відмінних для них ознак [7, с. 91].

На підставі аналізу робіт наведених авторів адекватним є висновок стосовно основних прийомів утворення понять, якими вважаються такі:

- аналіз предметів, що є в уяві, – розкладання їх на окремі ознаки, виявлення їх зв'язків і відносин з іншими предметами;
- синтез – відтворення предметів, розчленованих у процесі аналізу на окремі ознаки, що представляє їх як систему виділених властивостей і відносин;
- порівняння – виявлення подібностей і розбіжностей між предметами;
- узагальнення – об'єднання в одній думці під однією знаковою формою безлічі предметів за їх подібними рисами.

Існує також твердження, що по-справжньому наукові поняття, усупереч закону

зворотних відносин, є такими узагальненнями предметів і явищ, за яких забезпечується збереження в понятті особливих і навіть індивідуальних рис предметів, що узагальнюються [21, с. 31; 38, с. 212-217; 22, с. 215]. А значення загального полягає в тому, що воно є необхідною основою пізнання особливого й окремого, оскільки всяке особливе, як і окреме, пізнається на стадії мислення не інакше як через загальне.

Таким чином, на підставі аналізу методологічного потенціалу робіт зазначених вище з визначення понять, автор вважає, що поняття як система знання – це сукупність відомих нам як основних, так і похідних ознак, що мисляться в понятті предметів, а також знання про те, у яких конкретних формах існують у дійсності предмети, що узагальнюються в понятті.

Відповідно до багатоманітності визначень терміна «поняття» та його характеристик є їх класифікація на: конкретні поняття (у яких відображений реально існуючий, визначений предмет або клас предметів; абстрактним поняттям називається таке поняття, у якому відображена певна властивість предметів, що абстрагована в думках від самих предметів [23, с. 300] (стосовно конкретних та абстрактних понять і термінів також висловлено цікаві точки зору інших авторів [41, с. 87; 2, с. 36; 44, с. 10-11]); «пусті» поняття (на кшталт: людина – це не риба); одиничні (обсягом яких охоплюється одиничний клас); загальні (мають як обсяг клас, що складається більш ніж з одного предмета. Поняття є загальним, якщо в межах його обсягу можуть бути виділені деякі види предметів); універсальні поняття та збірні; емпіричні й теоретичні поняття; порівнянні та непорівнянні (не існує вже ніяких відносин; у безлічі пар порівнянних понять виділяються сумісні й несумісні поняття; у безлічі пар сумісних понять розрізняються три види: рівнозначні поняття; поняття, що знаходяться у відносинах логічного підпорядкування; перехресні поняття; поняття з більш широким обсягом називається таким, яке підпорядковує, а інші – підлеглі; номінальні та реальні визначення, явні й неявні.

Таким чином, класифікація понять здійснюється за трьома підставами: характеристиками обсягів понять; характером ознак, що складають видову відмінність мислимих предметів у понятті та, точніше кажучи, за характером предиката, що виражає ця видова відмінність; за характером предметів, що узагальнюються в понятті.

До основних операцій із поняттями належать: узагальнення й обмеження понять і розподіл понять.

Розподіл є правильним, якщо він відповідає п'яти умовам, які називаються в теорії поняття правилами поділу: поділ повинен відбуватися за однією визначеною підставою; отримані при поділі поняття повинні бути попарно-несумісні; члени розподілу як класи повинні вичерпувати обсяг вихідного поняття, тобто об'єднання їх має дорівнювати цьому обсягу; ніякий із членів розподілу не повинен бути порожнім класом; розподіл має бути безперервним, тобто всі його члени є найближчими видами обсягу вихідного поняття, що виділяється за обраною підставою [7].

Ураховуючи викладене вище, основними правилами визначення понять автор вважає такі: визначення повинно бути ясним; поняття, як система знання – це сукупність відомих нам як основних, так і похідних ознак, що мисляться у понятті предметів, а також знання про те, у яких конкретних формах існують у дійсності ці предмети, що узагальнюються в понятті; не називай одну й ту ж річ двома різними іменами і не називай дві різні речі одним іменем; у визначенні не повинно бути кола – термін, що зустрічається у визначальній частині, не повинен визначатися через обумовлений термін; зрозуміти явище – це значить з'ясувати його значення в конкретній системі явищ, що взаємодіють; зрозуміти явище – значить з'ясувати спосіб його виникнення, правило, за яким це виникнення відбувається з необхідністю, закладеною в конкретній сукупності умов, проаналізувати самі умови виникнення явища; визначення повинно бути співмірним – визначальна частина повинна виді-

ляти саме той клас предметів, що представляє те, що визначається.

Відповідно до зазначеного автор подасть також власне визначення поняття «інформація».

Сучасною наукою інформація розглядається поряд із матерією й енергією як поняття, що означає одну з фундаментальних субстанцій світу. У повсякденному вжитку вона розуміється як повідомлення про що-небудь.

Визначаючи інформацію, наука виділяє такі загальні її властивості: фундаментальна філософська категорія, про яку, як і про матерію, тільки й можна сказати, що вона існує завжди, усюди й не віддільна від її матеріального носія; одне з основних кібернетичних понять; найважливіший ресурс, на здобування й охорону якого витрачаються величезні сили та засоби; цінний товар, виробництвом та збутом якого займається багато людей.

У філософії співіснують дві конфронтуючі концепції інформації – атрибутивна й функціональна. Атрибутивна концепція трактує інформацію як властивість усіх матеріальних об'єктів, тобто як атрибут матерії. Функціональна, навпаки, пов'язує інформацію лише з функціонуванням систем, що самоорганізуються.

Інформація як об'єкт дослідження передбачає виділення в ній технічних, семантичних і прагматичних аспектів [31, с. 432-434].

Правознавці, як найбільш ефективні для пізнання правових явищ визначають такі концепції, як: технічна, семантична, лінгвістична і прагматична [25, с. 7-8].

Залежно від сфери досліджень інформація має безліч визначень: позначення змісту, отриманого від зовнішнього світу в процесі пристосування до нього (Н. Вінер); заперечення ентропії (Бріллюен); комунікація та зв'язок, у процесі яких усувається невизначеність (К. Шеннон); передавання розмаїтості (У. Ешбі); ступінь складності структур (А. Моль); імовірність вибору (Ягл).

У повсякденному вжитку – інформація (лат. *informatio* – роз'яснення, виклад, поінформованість) – одне з найбільш за-

гальних понять науки (*категорія* – С.Г.), що позначає певні відомості, сукупність будь-яких даних, знань. Саме розуміння інформації передбачає наявність принаймні трьох об'єктів: джерела інформації, її споживача та середовища, через яке вона передається.

Спробуємо проаналізувати категорію «інформація», що трактується низкою енциклопедичних та інших видань і застосовується в нормативно-правових актах України.

Під інформацією Закон України «Про інформацію» (*не чинний* – С.Г.) розуміє документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі й навколишньому природному середовищі [15], а Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» визначає її зовсім інакше: інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [12].

Проект закону та чинний правовий акт «Про доступ до публічної інформації» визначають різні види інформації не за змістовними, а за формальними ознаками, що є безпідставним, виходячи з викладених вище теоретичних положень.

Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, яка була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених вказаним законом.

Конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Не може бути віднесена до конфіденційної інформація, зазначена в частині першій та другій статті 13 зазначеного закону.

Таємна інформація – інформація, до-

ступ до якої обмежується відповідно до частини другої статті 6 вказаного закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства та іншу передбачену законом таємницю.

Визначення службової інформації в зазначених джерелах наразі не надається [35].

Цивільний кодекс визначає інформацію як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце в суспільстві, державі й навколишньому середовищі [43].

Інформація – це відомості, передані людьми усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів тощо); із середини ХХ ст. – загальнонаукове поняття, що включає обмін відомостями між людьми, людиною й автоматом, автоматом і автоматом; обмін сигналами у тваринному й рослинному світі; передання ознак від клітини до клітини, від організму до організму; одне з основних понять кібернетики [39, с. 499]; первісна – відомості, передані людьми усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т. д.); із середини ХХ ст. – загальнонаукове поняття, що включає обмін відомостями між людьми, людиною й автоматом, автоматом і автоматом; обмін сигналами у тваринному й рослинному світі; передання ознак від клітини до клітини, від організму до організму; одне з основних понять кібернетики [4]; первісна – відомості, передані людьми усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т. д.); із середини ХХ ст. – загальнонаукове поняття, що включає обмін відомостями між людьми, людиною й автоматом, автоматом і автоматом; обмін сигналами у тваринному та рослинному світі; передання ознак від клітини до клітини, від організму до організму; одне з основних понять кібернетики [3]; інформація – «усі відомості, знання, повідомлення, які допомагають вирішувати відповідне завдання» [28].

Як видається, попередні визначення схожі своєю спільністю ознак, натомість запропоновані нижче різняться іноді кардинально.

Інформація – відомості про навколишній світ і процеси, що протікають у ньому; повідомлення, що інформують про стан справ, про стан чого-небудь [33]; деяка сукупність різних повідомлень про події, що відбуваються в правовій системі й зовнішньому стосовно такої системи середовищі, про зміни характеристик правової системи та зовнішнього середовища або ступінь організації матеріальних, енергетичних, просторових і тимчасових факторів об'єкта [36, с. 94-95]; відомості про навколишній світ і процеси, які протікають у ньому, що сприймаються людиною або спеціальним пристроєм; повідомлення, що інформують про стан якихось справ [32]; деякі відомості, сукупність будь-яких даних, знань; одне з основних понять кібернетики [42, с. 152]; інформація не належить до енергії та матерії, однак пов'язана з ними. Вона в широкому розумінні властива будь-якій матерії, за визначенням академіка В.М. Глушкова, «...інформація становить ступінь неоднорідності розподілу матерії й енергії в просторі та часі, ступінь змін, якими супроводжуються всі процеси, що протікають у світі...» [10, с. 6]; відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях..., пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [17, с. 1]; результат процесу відображення дійсності, відомості про навколишній світ та процеси, що в ньому відбуваються, які отримані в результаті його перетворення людиною; у сфері правових відносин інформація обов'язково передбачає існування у вигляді, що зрозумілий для сприйняття людиною. Інформація має зміст і форму існування. Науково-технічна інформація – це документовані або публічно оголошувані відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки й виробництва, одержані під час науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності [16, с. 1]; інформація – це також осмислені відомості, за-

сновані на зібраних, оцінених і витлумачених фактах, викладених таким чином, що ясно видно їх значення для вирішення якого-небудь конкретного завдання поточної політики [5, с. 26]; інформація – це нематеріальне немайнове благо, яке нерозривно пов'язане з поняттям життя, її зародженням (виникненням) і закінченням, яке проявляється, по-перше, як особисте немайнове благо; як результат впливу на людину інших суб'єктів і об'єктів права; як результат інтелектуальної творчої діяльності і як відомості про осіб, події та явища, предмети, об'єкти і процеси, незалежно від форми їхнього представлення [25, с. 9], інформація – складний об'єкт права цивільного [11, с. 24].

У Законі України «Про державну таємницю» термін «державна таємниця» (далі також – секретна інформація), по-перше, ототожнюється та визначається як вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки й техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані в порядку, встановленому цим законом, державною таємницею і підлягають охороні державою... [13, с. 1].

Конфіденційна інформація – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. До таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі [15].

Підкомерційною таємницею підприємства мають на увазі відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передання, витік) яких може завдати шкоди його інтересам [18]. Комерційною таємницею є інформація, секретна в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукуп-

ності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [43].

Наступні два визначення, на перший погляд, мають досить віддалене відношення до визначення за суттю інформації, оскільки досить широко та аморфно її трактують. Однак, із них зрозуміло, що інформацією є відомості про нове знання і термін «інформація» має багато похідних.

Науковим відкриттям є встановлення не відомих раніше, але об'єктивних закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни в рівень наукового пізнання. Раціоналізаторська пропозиція – це визнана юридичною особою пропозиція, що містить технологічне (технічне) або організаційне рішення в будь-якій сфері її діяльності [43].

Інноваційна діяльність проводиться за такими напрямками: наукові дослідження та розробки, спрямовані на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції; розроблення, освоєння, випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки й технологій; розроблення та впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального та екологічного становища; технічне переозброєння, реконструкція, розширення, будівництво нових підприємств, що здійснюються вперше як промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології [9].

Таким чином, безпосередньо на рівні законів інформацію описує Закон України «Про інформацію» (встановлює загальні правові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплює право особи на інформацію в усіх сферах суспільного та державного життя країни, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює доступ

до інформації та забезпечує її охорону, захищає особу й суспільство від неправдивої інформації [15] та Закон України «Про науково-технічну інформацію» (об'єктом відносин у сфері науково-технічної інформації визначає документовані на будь-яких носіях або публічно оголошену вітчизняну й зарубіжну науково-технічну інформацію) [16].

Аналіз викладених вище понять дає авторів підстави зазначити, що різноманітня визначень, які існують у нормативно-правових актах та енциклопедичних виданнях, на жаль, не відповідають елементарним правилам визначення понять за змістом. Останній висновок і теоретичні викладки стосовно понятійно-категоріального апарату спонукали автора до власного визначення поняття «інформація».

Таким чином, інформація – це відомості, отримані людиною в процесі діяльності з пізнання інформації. Це осмислені людиною відомості про навколишній світ і процеси, що відбуваються в ньому. Інформація існує незалежно від пізнання її людиною, і лише пізнана інформація стає відомостями.

Інформація має не тільки зміст і форму існування, а й певні якісні показники змісту, що дають можливість її класифікувати. Критерії класифікації інформації є досить різноманітними. Її можна класифікувати як науково-технічну, газетну, інформацію засобів масової інформації (друк, радіо,

телебачення, кіно), генетичну, нейтрально-оповідальну, ознайомчо-просвітницьку, рекомендаційну, командно-наказову тощо. Форми пізнання та подання інформації також надто різні [8, с. 46].

Отже, термін «інформація» в якості визначення – це одна з найбільш універсальних філософських категорій.

Украї важливо зазначити найбільш важливу, на погляд автора, особливість інформації, яка будучи матеріальним явищем, не є ні матерією, ні енергією, що породжує значну кількість думок, ідей, пропозицій і шляхів удосконалення захисту інформації з різними режимами доступу відповідно до її (інформації) безсистемної класифікації.

Останнє твердження дає авторів підстави висловити свої пропозиції стосовно нього, застосовуючи весь методологічний потенціал системного методу у вигляді таблиці.

Аналіз запропонованих підстави класифікації дає змогу дійти висновку, що класифікація, а відповідно й захист інформації на нормативно-правовому рівні, як похідна, в Україні є досить недосконалими. Це підтверджує також систематизований автором у найбільш загальному вигляді матеріал нормативно-правових актів стосовно різноманітних «таємниць».

Однак, викладене не дає підстав для втішних висновків. Навряд чи відбудуться зміни на краще, якщо не протиставити

Таблиця

№	Підстави класифікації
1.	За видом доступності: відкрита інформація; конфіденційна; інформація з обмеженим доступом; таємна (для службового користування, таємна, цілком таємна, особливої важливості)
2.	За правом власності: власність особи; недержавна власність; державна власність; власність фізичної або юридичної особи;
3.	За типом прав на інформацію: майнові права; немайнові права; виключні права
4.	За сферами обертання: політична; економічна; соціальна; воєнна; екологічна; науково-технологічна; інформаційна та інші сфери; промисловість; сільське господарство; духовна; наукова; науково-виробнича; нетрадиційна
5.	За типом нормативно-правового регулювання: конституційне; законодавче; нормативне (президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, міністерства, відомства та їх керівництво)
6.	За видами законодавства, яким регулюється: адміністративне; цивільне; кримінальне

№	Підстави класифікації
7.	Інформація про особисте та сімейне життя громадян: персональні дані, таємниця сповіді, листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (режим охорони та обмежень визначається законодавством і стосується будь-якої людини, незалежно від громадського, політичного чи економічного статусу)
8.	Інформація, що є державною власністю (створена за її кошти): – інформація з обмеженим доступом – «конфіденційна» інформація: державна таємниця – режим охорони регламентується тільки Законом України «Про державну таємницю», склад і цінність інформації визначається «Зводом відомостей, що становлять державну таємницю», не для друку; – комерційна таємниця – та, що має реальну вартість – банківська, адвокатська, страхування, ділова, виробнича, ноу-хау, інформація в автоматизованих системах, нерозкрита інформація; – професійна таємниця – службова: лікарська, адвокатська, страхування. Режим охорони зазначених різновидів інформації визначається власником відповідно до законодавства
9.	Інформація, що є недержавною власністю (передана державою в недержавну власність, створена за кошти власника, роботодавця): – комерційна таємниця – та, що має реальну вартість – банківська, адвокатська, страхування, ділова, виробнича, ноу-хау, інформація в автоматизованих системах, нерозкрита інформація; – професійна таємниця – службова: лікарська, адвокатська, страхування. Режим охорони зазначених різновидів інформації також визначається власником відповідно до законодавства

черговому наборові побажань, як це зроблено у виступі І.В. Спасибо-Фатєєвої [40, с. 57-60], чіткий і логічний набір правил і параметрів класифікації інформації.

Висновки

Останнє, на нашу думку, є вкрай важливою умовою кодифікації чи хоча б гармонізації чинного законодавства. Але для цього потрібно визначитися у принципах, термінології та напрямках удосконалення нормативно-правової бази. Нині конфіденційність і таємність інформації визначається сімнадцятьма вищими правовими актами держави (законами та декларацією), що врегульовують 36 різновидів таємниць, а також указами, постановами,

декретами, листами центральних органів влади й управління.

На нашу думку, така систематизація відповідатиме вимогам новітнього українського законодавства, зокрема, Закону України «Про інформацію», де подано найбільш узагальнене визначення інформації, що є конфіденційною, а також цей акт сприяв би гармонізації законодавства держави з правом країн ЄС.

Застосування вищевикладеного дасть змогу ліквідувати такий недолік українського законодавства, як декларативність, у першу чергу стосовно забезпечення схоронності самої інформації та прав власників інформації, віднесеної до різних видів конфіденційної (довірчої) інформації, тобто таємниць.

Список використаних джерел

1. Андреев М.А. О соотношении общих и специфических законов общественного развития / М.А. Андреев. – Учен. зап. кафедр общественных наук вузов г. Ленинграда. Философия. Вып. XIV. – Ленинград : 1973. – 88 с.
2. Асмус В.Ф. Логика / В.Ф. Асмус. – М. : 1947. – 346 с.
3. Большая энциклопедия Кирилла и Мефодия, 2000 / Кирилл и Мефодий, Большая Россий-

ская энциклопедия. – Электронное издание. – М.: Нью Медиа Дженерейшн, 1999. – 7 CD-ROM + документация 16 с. – (Технические требования: IBM PC, Pentium, RAM 8 Мб, 800*600, 64 К цв., звук. плата 16 бит, Windows 9x/NT). – № гос. регистрации 0320000011, 1000 экз.

4. Большой энциклопедический словарь: В 2 т. / Гл. ред. А.М. Прохоров. – М.: Сов. энциклопедия, 1991. – Т. 1. – 1991. – 863 с.

5. *Вашингтон П.* Стратегическая разведка. Основные принципы: Учеб. пос. / П. Вашингтон. – М.: Изд. дом «ФОРУМ», 1997. – 375 с.

6. *Введенский А.И.* Логика как часть теории познания / А.И. Введенский. – 4-е изд. – М.; Пг., 1923. – 440 с.

7. *Войшвилло Е.К.* Понятие как форма мышления: логико-гносеологический анализ / Е.К. Войшвилло. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 239 с.

8. *Гордієнко С.Г.* Співвідношення інформаційного права та права інтелектуальної власності / С.Г. Гордієнко // Інформаційні правовідносини та право інтелектуальної власності як інститути приватного права : четверті цивілістичні читання, присвячені пам'яті професора О.А. Підпригори, 25 березня 2010 р. : зб. наук. доп. та ст. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 329 с.

9. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст.144.

10. *Готт В.С.* Социальная роль информатики / В.С. Готт, Э.П. Семенюк, А.Д. Урсул. – М.: Знание, 1987. – 64 с.

11. *Жуков В.І.* Деякі питання щодо методології дослідження як нетипового об'єкта права цивільного / В.І. Жуков // Інформаційні правовідносини та право інтелектуальної власності як інститути приватного права : четверті цивілістичні читання, присвячені пам'яті професора О.А. Підпригори, 25 березня 2010 р. : зб. наук. доп. та ст. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 329 с.

12. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» від 13 січня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Стор. 1480. – Ст. 313.

13. Закон України «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

14. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Стор. 1491. – Ст. 314.

15. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

16. Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – Ст. 345.

17. Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 21. – Ст. 296. (Втратив чинність)

18. Закон України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 24. – С. 272. (Втратив чинність)

19. *Ильенков Э.В.* Диалектика абстрактного и конкретного в научно-теоретическом мышлении / Э.В. Ильенков. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1997. – 464 с.

20. *Карабанов М.В.* Проблемы развития социальных понятий / М.В. Карабанов. – М.: Наука, 1985. – 159 с.

21. *Кассирер Э.* Познание и действительность : Понятие о субстанции и понятие о функции : [Пер.] / Э. Кассирер ; пер. Б. Стоппнер, П. Юшкевич. – [Репринт.изд.]. – [СПб.] : [Фонд «Университетская кн.»: Алетейя], 1996. – 453 с.

22. *Клаус Г.* Введение в формальную логику / Г. Клаус. – М.: 1960. – 506 с.

23. *Кондаков Н.И.* Логика / Н.И. Кондаков. – М.: Наука, 1954. – 328 с.

24. *Копнин П.В.* Формы мышления и их взаимосвязь / П.В. Копнин // Вопросы философии. – 1956. – № 3. – С. 44-58

25. *Кохановська О.В.* Передмова / О.В. Кохановська // Інформаційні правовідносини та право інтелектуальної власності як інститути приватного права : четверті цивілістичні читання, присвя-

чені пам'яті професора О.А. Підпригори, 25 березня 2010 р. : зб. наук. доп. та ст. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 329 с.

26. *Ленин В.И.* Полное собрание сочинений Т. 29 / В.И. Ленин. – М. : Издательство политической литературы, 1969. – 783 с.

27. *Лесков Н.С.* Собрание сочинений в 12 томах. Т. 12 / Н.С. Лесков. – М. : Правда, 1989. – 448 с.

28. *Лопатников И.* Популярный экономико-математический словарь / Л.И. Лопатников. – 3-е изд., доп. – М. : Знание, 1990. – 251, [3] с.; 21 см. – Алф. указ.: с. 245-252.

29. *Маркс К.* Сочинения. т. 20 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Издательство политической литературы, 1961. – 858 с.

30. *Момджян К.Х.* Категории исторического материализма : системность, развитие (начальные этапы восхождения от абстрактного к конкретному) : Монография / К.Х. Момджян. – М. : Изд-во МГУ, 1986. – 287 с.

31. Новейший философский словарь : 2-е изд. : переработ. и дополн. – Мн. : Интерпрессервис; Книжный Дом. 2001. – 1280 с.

32. *Ожегов С.И.* Толковый словарь русского языка : 80000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова / Российская АН.; Российский фонд культуры. – 2-е изд. : испр. и доп. – М. : АЗБ, 1995. – 928 с.

33. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – Изд. 12-е. – М. : Русский язык, 1978. – 846 с.

34. *Попов П.С.* Суждение и его строение / П.С. Попов // Философские записки. Т. VI. – М., 1953. – С. 72-73.

35. Проект Закону України «Про доступ до публічної інформації». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=33015

36. *Рассолов М.М.* Управление, информация и право / М.М. Рассолов. – М. : Мысль, 1983. – 155 с.

37. *Рейтман У.* Познание и мышление / У. Рейтман. – М. : Мир, 1968. – 367 с.

38. *Розенталь М.М.* Принципы диалектической логики / М.М. Розенталь. – М. : Соцэкгиз, 1960. – 230 с.

39. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – 4-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1986. – 1600 с.

40. *Спасибо-Фатеева І.В.* Правові категорії, пов'язані з поняттям інформації як об'єктом цивільного права / І.В. Спасибо-Фатеева // Інформаційні правовідносини та право інтелектуальної власності як інститути приватного права : четверті цивілістичні читання, присвячені пам'яті професора О.А. Підпригори, 25 березня 2010 р. : зб. наук. доп. та ст. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 329 с.

41. *Строгович М.С.* Логика / М.С. Строгович. – М. : Госполитиздат, 1949. – 242 с.

42. Философский словарь / Под ред. Розенталя. – М. : Политиздат, 1975. – 496 с.

43. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.

44. *Челпанов Г.И.* Учебник логики / Г.И. Челпанов. – М. : 1946. – 186 с.

45. *Шершунов А.Д.* Категории исторического материализма в их взаимосвязи / А.Д. Шершунов. – М. : Высш. шк., 1975. – 249 с.